

Emakeel sätib õigeks südame

EMAKEEL on saatnud meid põlvest põlve ürgüminana. Esi-
mest korda aimab eestlane teda emaihus, viimast korda kuuleb sülla
sügavusel maa sees. Tema saatel tuleme emaihus, et põrmustuda
isamaa mulda. Meie ajaline ring saab täis, kuid meie rahvas ja keel
kestavad. Kui meie emakeelele oleks värv, oleks ta rukkilillesinine.

Ta on olnud kollet, kaevu ja lauta ühendava jalgraja põrmus,
elanud hea majavaimuna rehetoa pimedikus, helkinud hommikuses
kastepiisas, kõlisenud vikatiteras, sahisenud magusalt laudil va-
juvates heintes. Mahe nagu samet Koidu ja Hämariku salakohtumise
aegu. Mehe ja naise suhetes põhjamaiselt kidur ja kasin, koja ja soo
jätkamisel endastmõistetav. Kohanimed nagu kinnistähed põliskodu
üle. Leesuitsuga koos on ta imbinud varavahe samblasse ning seis-
nud valvel talude ja riigi piirikupitsatel: SHN ON MINU KOJA PIIR!
Ta on kodustatud nastikuna pidanud salapesi ning olnud rahva
hirmuaegade vaikuses. Muidu muhe, mures ka kosutav, pikk nagu
eluköis ja sitke nagu elamise valu. Ta on rahva NABAVAAT.

Vähesed meist on määranud teda kandma ja sõkaldest pu-
hastama, enamus ikka muretult pruukima. Ega ta pruukimisest
kulu või katke, küll aga kosub ja rikastub. Kaua ei jõudnud tema
pärgamendile ega kroonikatesse, harkadra alt on ta tulnud ja
viimastotsa kompuutritest koostatud murde- ja muudesse sõnasti-
kesse salvestatud. Sõnaraamatutes on ta ekvivalentne teiste Eu-
roopa ja maailma kultuurkeeltega. Sama rippumatu kui meie maa.
Ja ikka on teda kõrvale vähe ja ikka on temal valu.

Idast puhunud tuuled on ta päsmä ajanud, kadakasakslus
omil päevil peenendanud, võõrsõnad muistseid väsinud sõnamalev-
lasi hoolimatult rivist välja tõuganud, unitaarriigi ametipaberid
põhjamaise, looduslähedase ja selgele loogikale toetuva maailmapildi
sootuks röövinud, praegune äriilm aborigeeniks põlanud. Kaua
paneab ta võõrsilgi vastu? Ometi on emakeel visam inimpõlvede
nõrkusest. Liiviküla valgepäised poisid-tüdrukud sosistavad Siberis
pärast sajandiringigi isekeskis võru keeles. Sosistavad siis, kui õpe-
taja ei kuule, sosistavad salakeeles, sest õpetajal pole emakeelt.
Õpetajal on tugevama keel.

Emakeele häbenemisega lakkab rahvus olemast. Isamaa
kõrval on tema kalleim vara. Kui kaotatakse üks, kaotatakse kohe
ka teine — ajalugu on seda kurba tõde tuhandeid kordi praktikas
näidanud. Ainult unitaarriigi hävitavatest ideedest läbiimbumid ko-
dutud-kojatud ei taha seda tunnistada. Emakeel on sideaine, pesa-
sülg, mis hoiab rahvuse elutervena koos. Justkui kaasasündinud
religioon, mis hoiab suurimat moraalset õigust ja kohustust. Meie
oma — eesti emakeel — on tasase maa keel, soome-ugri puu oksake,

aga ta on kõlanud Kaukasuse lumemägede vahelistes orgudes, stepis, Jaapani mere ääres, vase- ja kullakaevanduste orjuses, kõikidel mandritel ja maailmameredel, Mont Blanc'il ja pilvelõhkuja 110. korrusel. Ta on jäädvustanud Jeruusalemmas iidse templi seinale, kuid mitte veel kodumaal. Tehkem seda täna, siin, Kadrinas.

Südamel, keelel ja selgroos on tema siis, kui sirutamise aeg käes. Ja seegi aeg oli kätte tulnud. Ja kätte tulnud on meie elu ja emakeelt uuesti kibedalt peenendama sundinud — ka sellepärast, hoiatuseks iseendale, võtkem püstitada Emakeelesammast.

Regivärsist moodsa luuleni. Kristjan Jaagust... Jaak Põldmäeni. Kadrina ja eesti keelele algusega seotud kirikuõpetajatest Heinrich Stahlst, Reiner Brocmannist jt. tänaste lasteni, kes rääkima õpivad. Kõikehõlmav loodusreostus on jõudnud siinsetesse kaevudessegi, aga ema keel on Kadrina kihelkonnas selge nagu allikavesi. Siinsetes paikades võib aduda Kreutzwaldi varast lapsepõlve ja raugaea nukrust jaama perroonil, jorjenite vahelt on kuulda Põldmäede kultuuridünastia suvejutte...

Tammsaare päeviks saavutas maakeel täisväärtuse. Oleme kahe suure poliitilise surve ja halastamatu keelerulli — saksa ja vene (nüüd ka inglise) — vahel ometi jonnakalt omakeelseseks jäänud. Emakeel on olnud meie ainukeseks uhkuse ja lootuse lätteks, kõik muu võib ju olla nõnda kergesti laenatav. Isegi kuub. Täna on matsikeel tõestanud maailmale oma luule ja proosa kõrgtaset. Selles keeles kõlbab teha teadust ja seadust, õppida rahvuslikoolis, ajada riigiasju. Selles keeles pajatavad Riigikogu spiikerid ja külalised. Võõrsil on tema umbrohuvisa, kodus sageli kaitsetu. Õnneks on olnud läbi aegade mainekaid keelemehi — Wiedemannist, Veskest, Saarestest tänaste emakeele aednikeni. Au nendelegi!

Kristjan Jaak: *Kas siis selle maa keel / Laulutules ei või / Taevani tõustes üles / Igavikku omale otsida?* Tartu Toomelt vaatab tema Kadrina poole, rännutokk käes... Miks ei võiks siis selle maa keel kivvi raiutud muusikana sinitaevasse vaadata? Oleme väikesed, ratsamonumentidest ei pea, meie rajame Emakeelesamba. Toe kinnituseks ellujäänud väikesele keelele, mis vaid väheste seas suutis N. Liidus iseennast säilitada, kui kümned teised genotsiiditules koos rahvaga tuhastusid.

Vahtkummist on kergem tähti välja lõigata, kui neid kivvi raiuda. Meie keel ei ole olnud kunagi ilutsemiseks, vaid elamiseks, olemiseks jäämiseks. **EMAKEEL ON VERE MANIFEST.** Sellepärast püstitame meie temale väärrika ausamba. Ka täna saavad veel sündimata eestlased emaihus aimu keelest, mida nad ilmakodanikena vabal isamaal rääkima hakkavad. Püstitagem nendegi nimel see sammas, olgu ta väikese rahva vaimusfääri ainukordne materjaliseerumise viis. Saagu Kadrina Emakeelesambast meiekeelsele rahvale kindel nabanöör! Sest emakeel sätib õigeks südame.